

Μια νέα ιστοριογραφία κόντρα στα στερεότυπα

Συνέντευξη με τον Λεωνίδα Μοίρα με αφορμή το βιβλίο του
«Η Ελληνική Επανάσταση μέσα από τα μάτια των Οθωμανών»,
εκδόσεις Τόπος, 2020

Σημαντικές νέες μελέτες—ανάμεσά τους και για την
οθωμανική οπτική—μας βοηθούν να έχουμε μια
σφαιρικότερη εικόνα της Επανάστασης, πέρα από την
αναπαράγωγή καθαρά εθνοκεντρικών αντιλήψεων, λέει

στην Εποχή ο Λεωνίδας Μοίρας, συγγραφέας του
βιβλίου Η Ελληνική Επανάσταση μέσα από τα μάτια
των Οθωμανών, ο οποίος διδάσκει Ιστορία της
Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τη συνέντευξη πήρε ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΙΜΠΛΗΣ

Είναι η εξέταση των οθωμανικών πηγών κάτι εντελώς καινούριο στην ελληνική βιβλιογραφία για το 1821; Και τι μπορεί να συνεισφέρει στον εμπλουτισμό της ματιάς μας ως προς αυτό;

Οι οθωμανικές πηγές δεν έχουν χρονικό βάθος στη μελέτη τους από τους Έλληνες ιστορικούς. Οπότε, τα τελευταία χρόνια η δυνατότητα πρόσβασης και αξιοποίησης των οθωμανικών αρχαιών και αφηγηματικών πηγών, σε συνδυασμό με την αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την Ελληνική Επανάσταση, οδήγησε στη συγγραφή ορισμένων σημαντικών έργων τα οποία μας δίνουν καλή εικόνα σχετικά με τις προσλήψεις των Οθωμανών απέναντι στο Εικοσένο.

Ποια είναι, πιο συγκεκριμένα, τα τυχόν καινούρια στοιχεία που ανιχνεύουμε σε οθωμανικές πηγές και που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε επανεξέταση παγιωμένων αντιλήψεων;

Χάρη στην αξιοποίηση των οθωμανικών πηγών έχουμε τη δυνατότητα να «διδασθούμε» στον ιδεολογικό κόσμο των Οθωμανών, να κατανοήσουμε τις πολιτικές τους αντιλήψεις και να επανεξιχνιάσουμε τις αντιδράσεις τους απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση. Με αυτόν τον τρόπο είμαστε σε θέση να αναπτύξουμε μια ψυχραμη ανάλυση των γεγονότων απέναντι στην εθνοκεντρική αφήγηση και στην αναπαράγωγή ιδεολογικών προκαταλήψεων και ιστορικών αναχρονισμών που διδασκόμαστε από τα σχολικά μας χρόνια.

Η ανεξαρτητοποίηση της Ελλάδας αποτέλεσε την πρώτη απόσχιση τμήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τι σήμανε για τους Οθωμανούς η απόλεια του νότιου άκρου της βαλκανικής χερσονήσου;

Ο Μαχμούτ Β' θεωρούσε ότι η Ελληνική Επανάσταση είχε αμφισβητήσει σοβαρά τη νομιμότητά του. Ο σουλτάνος είχε να διαχειριστεί το ζήτημα της διατήρησης της υπακοής και της αφοσίωσης των υπηκόων του και, κατά συνέπεια, της συνοχής της αυτοκρατορίας του. Τα νέα δεδομένα που είχε προκαλέσει η Επανάσταση των Ελλήνων λειτουργούσαν υπονομευτικά απέναντι στην οθωμανική εξουσία. Αυτές οι συνθήκες ανάγονταν τους Οθωμανούς, από τη μια, να προβούν σε σειρά γραφειοκρατικών, στρατιωτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων και, από την άλλη, να επανεξετάσουν τις σχέσεις τους με τους μη μουσουλμανικούς υπηκόους της αυτοκρατορίας, θέτοντας και* αυτόν τον τρόπο τις ιδεολογικές προϋποθέσεις για την κατασκευή του «οθωμανικού έθνους».

Στο βιβλίο κάνετε αναφορές σε μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές, ακόμη και αδημοσίευτες. Υπάρχει ενδιαφέρον σήμερα σε Τούρκους μελετητές για την Ελληνική Επανάσταση; Και είναι καινούριο το ενδιαφέρον αυτό ή υπήρχε πάντα;

Η Ελληνική Επανάσταση είναι ένα ζήτημα που έχει αρχίσει να απασχολεί τη τουρκική ιστοριογραφία εντονότερα τα τελευταία χρόνια. Ενώ μέχρι πρότινος το θέμα είχε περάσει στη λήθη του οθωμανικού παρελθόντος, από τη δεκαετία του 2000 και έπειτα έχουν δημοσιευθεί αρκετά άρθρα και μονογραφίες επί του θέματος. Αυτό οφείλεται τόσο στην ευκολότερη πρόσβαση στο πρωτογενές αρχαιολογικό υλικό, όσο και στην επιθυμία των τούρκων ιστορικών να γνωρίσουν καλύτερα την Ελλάδα. Επρόκειτο για μια τάση που ακολούθησε την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας την περίοδο 1999-2000. Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετοί από τους συγγραφείς των μελετών αυτών επαναλαμβάνουν τις θέσεις της παραδοσιακής τουρκικής ιστοριογραφίας περί «προδοσίας των Ρωμίων» και «υποκίνησης της Ελληνικής Επανάστασης από τις Μεγάλες Δυνάμεις». Αυτού του είδους η προσέγγιση στερεί από τις συγκεκριμένες μελέτες την αντικειμενικότητα που οφείλει να έχει ένα επιστημονικό έργο.

Το ελληνικό κοινό, ήδη από το σχολείο, παρακολουθεί μια αφήγηση περί το Εικοσένο εστιασμένη περίπου αποκλειστικά στις ηρωικές πράξεις των πρωταγωνιστών και στους σχεδιασμούς των Φιλικών. Επίσης κάποιος λόγος γίνεται και για την επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων, ιδίως λόγω Ναβαρίνου. Υπάρχει πιστεύετε η ωριμότητα, σήμερα, να ενδιαφερθεί και να δει κανείς σε μεγαλύτερο βάθος την «άλλη» ματιά; Είτε αυτή αναφέρεται στον τρόπο που οι Οθωμανοί έβλεπαν την Επανάσταση είτε αυτή αναφέρεται στις γενικότερες διεθνείς συνθήκες που επηρέα-

σαν τα γεγονότα;

Μέχρι πρόσφατα, ο βασικός σκοπός των έργων που ασχολούνται με την Ελληνική Επανάσταση ήταν να εξυμνήσουν τον «δίκαιο και ηρωικό αγώνα των Ελλήνων εναντίον των βάρβαρων κατακτητών», τονίζοντας τις δύσκολες συνθήκες μέσα στις οποίες διαβίωσε ο Ελληνισμός υπό «τον τουρκικό ζυγό». Μέσα σε αυτό το αφήγημα ο ρόλος των Μεγάλων Δυνάμεων αιχμαλωτίζεται θετικά, αν εξαιρεθεί η αρχική αρνητική στάση τους απέναντι στην επανάσταση, η οποία, όμως «δικαιολογείται» λόγω των κραδασμών που θα μπορούσε να προκαλέσει η Ελληνική Επανάσταση στο «ευρωπαϊκό σύστημα της Βιέννης».

Από την άλλη πλευρά, η σύγχρονη ιστοριογραφία παράγει σημαντικές μελέτες, ώστε να κατανοήσουμε σφαιρικότερα το πλαίσιο, μέσα στο οποίο εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα της Επανάστασης; Η γνώση για τα επαναστατικά κινήματα που ξέσπασαν την ίδια χρονική περίοδο, οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις που οδήγησαν στο ξέσπασμα της Επανάστασης, οι σχέσεις χριστιανών και μουσουλμάνων σε τοπικό επίπεδο, η καθημερινή ζωή των Ελλήνων τα χρόνια του Εικοσένο και η οθωμανική οπτική αποτελούν μερικά από τα ερωτήματα που απασχολούν τους ιστορικούς.

Κρίνοντας από τις συζητήσεις στη δημόσια σφαίρα πιστεύω ότι ένα σημαντικό μέρος της ελληνικής κοινωνίας προσεγγίζει το Εικοσένο αντιληπτικά, με βάση όσα έχει διαβάσει στο σχολείο. Ελπίζω, ωστόσο, ότι η ιστοριογραφική πρόοδος των τελευταίων ετών θα συμβάλει στην αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας και στην αντικειμενική ανάλυσή του παρελθόντος, απαλλαγμένου από στερεότυπα και παραπλανητικές προσεγγίσεις.

Μιλώντας για τον διεθνή παράγοντα: τι μαθαίνουμε από τις οθωμανικές πηγές, που δεν γνωρίζαμε, για το ρόλο των άλλων χωρών και αυτοκρατοριών που έπαιξαν ρόλο στην Επανάσταση, λ.χ. της Ρωσίας, της Γαλλίας, της Αυστροουγγαρίας, της Αγγλίας;

Οι Οθωμανοί αξιολόγησαν τις επεμβάσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και τη συμβολή μεμονωμένων ατόμων στο πλευρό των Ελλήνων υπό το πρίσμα της θρησκευτικής αντιπαράθεσης και της «προαιωνίας» απιπαλότητας μεταξύ του μουσουλμανικού και του χριστιανικού κόσμου. Επίσης, πίστευαν πως η ανάμιξη των Ευρωπαίων στα εσωτερικά τους ζητήματα, υποκινώντας από την επιθυμία τους να εδραιώσουν και να προάγουν τα εμπορικά τους συμφέροντα στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Ταυτόχρονα, οι Οθωμανοί είχαν αρχίσει να συνειδητοποιούν την απήγηση που προκάλεσαν στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη οι ειδήσεις σχετικά με την άσκηψη υπέροχης βίας εναντίον των χριστιανών, όπως για παράδειγμα η Σφαγή της Χίου. Τέλος, η «γνωριμία» τους με το φιλελληνικό κίνημα έθεσε τις βάσεις για την κατανόηση της ιδεολογικής χρήσης της ιστορίας.

Από την άλλη πλευρά, οι οθωμανικές μαρτυρίες μας δείχνουν ότι η Πύλη δεν επιδίωκε την εμπλοκή της σε πολεμική αναμέτρηση με τις Μεγάλες Δυνάμεις και ότι επιθυμούσε να γίνει δεκτή ως ισότιμο μέλος στο «σύστημα της Βιέννης».

Οι Οθωμανοί αξιολόγησαν τις επεμβάσεις ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και τη συμβολή μεμονωμένων ατόμων στο πλευρό των Ελλήνων υπό το

πρίσμα της «προαιωνίας» θρησκευτικής αντιπαράθεσης μεταξύ μουσουλμανικού και χριστιανικού κόσμου.